

7.6.2022

Työ- ja elinkeinoministeriö
Lausuntopalvelu.fi

Lausuntopyynnön diaarinumero: VN/5468/2020-TEM-105

Kaupan toimialan tulevaisuusselonteko

Hallitus on päättänyt antaa eduskunnalle kaupan toimialan tulevaisuutta koskevan selonteon, jotta toimialaa voidaan kehittää strategisesti ja pitkäjänteisesti. Selonteon laatimisen taustalla on kaupan toimialalla käynnissä oleva rakennemuutos Suomessa ja toimintaympäristön globaali murros. Myös koronaviruspandemia on edistänyt alan murrosta.

Valtioneuvoston kaupan toimialan tulevaisuusselonteko sisältää yhteensä 39 kehittämis ehdotusta, jotka kohdentuvat seuraaville painopistealueille: 1) kansallinen kehittämistyö, 2) resursointi ja 3) kansainvälinen vaikuttamistyö. Selonteko sisältää myös kaupan toimialan vision ja skenaariot vuodelle 2032.

Selonteon tausta, tarkoitus ja laatiminen

Suomen Yrittäjät pitää tärkeänä, että kaupan toimialan tulevaisuusselontekoa on valmisteltu tällä hallituskaudella. Toimiala on tunnetusti murroksessa, jota koronavirusepidemia on vauhdittanut entisestään. Koronan ja Venäjän hyökkäyssodan vaikutukset tuntuvat erityisesti kaupan ja palvelualan pienissä yrityksissä. Myynti on vähentynyt erityisesti pienissä kivijalkakaupoissa. Usko oman yrityksen selviämisestä on kaupan toimialalla vain 68 prosentilla. Lähes puolet kaupan yrityksistä ilmoittaa raaka-aineiden hintojen noususta. Häiriöitä on myös tuotantoketjuissa. (<https://www.yrittajat.fi/wp-content/uploads/2022/03/yrittajagallupkoronatilanne-helmikuu-2022.pdf>)

Toimialan murroksesta sekä yrityksiä kurittaneista kriiseistä johtuva muutosvauhti kohdistuu erityisesti pienempiin kivijalkakauppoihin ja muihin erikoistavaraa myyviin kauppoihin, kuten esimerkiksi kirjakauppoihin, luontais- tuotekauppoihin ja muotikauppaan. Sen sijaan vähittäiskaupan sektorilla useat päivittäistavara-kaupan yksiköt ovat kasvattaneet koronakriisin aikana myyntiään. Erikoiskaupan sektori on merkittävä osa kaupan toimialaa, sillä yli puolet suomalaisesta kaupasta edustaa erikoistavaran kauppaa. On

perusteltua, että päivittäistavarakauppaa ja erikoistavarakauppaa käsitellään selonteossa erikseen. Pidämme perusteltuna, että jatkotyössä tähän kiinnitetään riittävästi huomiota.

Katsomme, että selonteon laatimiseen liittyvä prosessi on lähtökohtaisesti toteutettu hyvää valmistelutapaa noudattaen. Valmistelu on ollut keskustellevaa, ja tähän keskusteluun ovat voineet osallistua useat kaupan eri toimijoita edustavat tahot.

Kaupan toimialan tilanne- ja muutoskuva

Kohdassa 2.3 käsitellään ostovoimaa. Olisi perusteltua käsitellä tässä jaksossa tarpeellisin osin myös inflaatiota, joka tällä hetkellä syö ennätysmäärän kuluttajien ostovoimasta. Kuluttajien luottamus on tällä hetkellä heikko, eivätkä inflaatiopaineet ole hellittämässä. Myös tulevilla koronnostoilla voi olla omia vaikutuksiaan ostovoimaan. Välttämättömyshyödykkeet eivät jousta, mutta kaupan toimialalla suuri osa hyödykkeistä on muita kuin välttämättömyshyödykkeitä, mikä tulisi ottaa analyysissä huomioon.

Kohdassa 2.4 käsitellään lyhyesti päivittäistavarakaupan keskittymistä. Suomalainen päivittäistavarakauppa on useisiin verrokkimaihin verrattuna hyvin keskittynyttä. Luonnoksessa kuvaillaan keskittymisen myönteisiä vaikutuksia hyvin ohuesti viitaten ainoastaan yhteen lähteeseen. Jatkotyössä onkin perusteltua analysoida kattavasti pt-kaupan keskittymisen vaikutuksia nykyistä laajemmin. Keskittymisellä on vaikutuksia perinteisesti kuluttajahintoihin, mutta myös kaupan kilpailuasetelmaan. Vallitseva tilanne ei ole omalta osaltaan omiaan edistämään uusien yritysten tuloa markkinoille tai edistämään pienemmän yrittäjävetoisen kaupan toimintaa. Pidämmekin tärkeänä, että kaupan alan tulevaisuusselonteossa käsiteltäisiin kattavasti toimialan haasteita.

Kohdassa 2.6 kuvataan kauppojen lukumäärien laskutrendiä. Tässä analyysissä ei ole erotettu päivittäistavarakauppaa ja erikoistavarakauppaa, mikä ei anna oikeaa kuvaa siitä, miten kuluttajakaupan toimipisteiden lukumäärä tosiasiallisesti vähenee. Jatkovalmistelussa pidämme perusteltuna, että tässäkin kohdassa pt-kauppaa ja erikoistavarakauppaa käsiteltäisiin toisistaan erillisinä kokonaisuuksina.

Kohdassa 2.7 käsitellään koronavirusepidemian vaikutuksia kaupalle. Koronan mutta **myös Venäjän hyökkäyssodan vaikutukset** tuntuvat erityisesti kaupan ja palvelualan pienissä yrityksissä. Myynti on vähentynyt erityisesti pienissä kivijalkakaupoissa. Usko oman yrityksen selviämisestä on kaupan toimialalla vain 68 prosentilla. Lähes puolet kaupan yrityksistä ilmoittaa raaka-aineiden hintojen noususta. Häiriöitä on myös tuotantoketjuissa.

(LÄHDE <https://www.yrittajat.fi/wp-content/uploads/2022/03/yrittajagallup-koronatilanne-helmikuu-2022.pdf>)

Kaupan alan työllisyys, osaaminen ja koulutus

Taulukossa 3 käsitellään, mitkä ovat pk-yritysten pahimmat työllistämisen esteet ja taulukossa 4 osaavan työvoiman saatavuuden vaikutuksia. Jatkovalmistelussa raporttiin on perusteltua vaihtaa tuoreimman pk-barometrin tulokset helmikuulta 2022 ([Pk-yritysbarometri, kevät 2022 \(yrittajat.fi\)](#))

Kauppa on yksityisten toimialojen suurin työllistäjä. Kaupan toimialalla työpaikkojen arvioidaan kuitenkin vähenevän tulevan kymmenen vuoden aikana. Arvion mukaan vuoteen 2030 mennessä vähittäiskaupoista yli 20 prosenttia, ehkä jopa 40 prosenttia, häviää. Lisäksi on arvioitu, että vuoteen 2030 mennessä vähittäiskauppa menettää noin 11 000–25 000 työpaikkaa ja tukkukaupaa 5 000 työpaikkaa Suomessa. Edellä mainitut arviot on tehty ennen koronaviruspandemiaa. Alan työtehtäviin tarvitaan jatkossa korkeampaa asiantuntijuutta.

Työllisyyden näkökulmasta kaupan ala tulee olemaan jatkossakin merkittävässä asemassa, mutta ala tulee kärsimään sekä työvoimapulasta että asiantuntijapulasta (kohtaanto-ongelma). Suuri merkitys on lisätä työssäkäynnin houkuttelevuutta, osa-aikatyön arvostusta sekä tarvittavia joustoja. Kaupalla on mahdollisuus tarjota töitä osatyökykyisille, mikä on syytä myös lainsäädännöllä tehdä mahdolliseksi ja joustavaksi. Työn tarjoamisen kannalta oleellista on esimerkiksi osa-aikatyön tarjoamisen yksinkertaisuus ja määräaikaisuuden peruste, palkkatuen helppo käyttö sekä työkyvyttömyyseläkkeen omavastuun tarkastelu. Lisätyön tarjoamisveloitteeseen tarvitaan poikkeamismahdollisuus työvoimapolitiisilla ja sosiaalisilla syillä.

Näihin haasteisiin tulee pyrkiä vastaamaan lisäämällä koulutusta ja työllistymisen houkuttelevuutta, yksinkertaistamalla työlainsäädäntöä, edistämällä työpaikkasopimista sekä uudistamalla oppisopimusjärjestelmää siten, että siitä muotoutuu aidosti uusi reitti erityisesti nuorten työllistymiseen. Pidämme perusteltuna, että jatkovalmistelussa kehittämissuhteet liittyisivät myös näihin kokonaisuuksiin.

Kauppa osana alueiden elinvoimaisuutta ja huoltovarmuutta

Pidämme erittäin tärkeänä, että selonteossa käsitellään nyt kattavasti myös **elinvoimaisia kaupunkikeskustoja** sekä niiden ohjaamista ja sääntelyä. Erikoiskaupalla, kahviloilla ja palveluilla on elinvoimaisuuden luomisessa ja säilyttämisessä erityinen asema, minkä vuoksi kaupunkien keskustojen elinvoimaisuuden tukemista tulisi arvioida myös kaupan rakenteen kannalta

ja huomioida sen osalta pienten yritysten erityinen merkitys. Teemaan liittyviä asiantuntijoita ovat muun muassa tutkimusjohtaja Sampo Ruoppila sekä professori Heli Marjanen Turun yliopistosta, joita on perusteltua haastatella selonteon jatkotyössä.

Tämän teeman alla käsitellään kaupan kaavoitusta. Tekstissä viitataan maankäyttö- ja rakennuslakiin (MRL), joka kuitenkin ollaan kumoamassa uutta rakentamislakia koskevalla esityksellä. Esitys on menossa eduskuntaan syyskaudella. Tarkoituksena on, että rakentamista koskevat pykälät sijoittuvat uuteen rakentamislakiin ja maankäyttöä koskevat säännökset siirtyvät lähes sellaisinaan uuteen alueidenkäyttölakiin. Alueidenkäyttö koskeva kokonaistarkastelu siirtyy seuraavalle hallitukselle. (<https://ym.fi/-/ehdotus-uudeksi-rakentamislaksi-julkaistu-kuulemistilaisuus-13.4.2022>)

Pidämme tärkeänä, että pitemmällä tähtäimellä kehitetään sekä lupa-, kaava- että valitusprosesseja tukemaan yritysten investointitarpeita. Näillä kaikilla kokonaisuuksilla on merkittäviä vaikutuksia investointeihin, niiden rahoittamiseen sekä hankepäätöksiin. Tällä hetkellä Suomessa erilaisille lupaprosesseille ei ole säädetty enimmäiskäsittelyaikoja. Hallintolaissa käsittelyajoille asetettu yleissäännös ei ole kokemusten valossa riittävä. Monissa muissa maissa, esimerkiksi Alankomaissa, Ranskassa ja Saksassa, käsittelyaikojen sääntelyllä on jo varsin pitkät perinteet.

Määräaikojen säätämällä asetetaan luvanhakijat alueellisesti keskenään samanarvoiseen asemaan. Vaikka määräaika olisi viranomaista velvoittava, sitä tulisi voida pidentää rajoitetuksi ajaksi, jos se on perusteltua asian monitahoisuuden vuoksi. Pidentäminen tulisi kuitenkin olla mahdollista vain poikkeustapauksissa. Kaavaprosessille ei voida asettaa laissa enimmäiskestoaikaa, mutta on silti mahdollista antaa esimerkiksi hankkeen toteuttajalle arvio prosessin kestosta. Tämä on kirjattava lakiin. Esitämme selonteoon lisättäväksi seuraavat kehittämissuhteet:

- Säädetään lailla lupaviranomaisille enimmäismääräajoista, joiden puitteissa lupakäsittely on suoritettava. Perustellusta syystä määräajoista voidaan poiketa.
- Asetetaan kaavaviranomaisille velvoite ilmoittaa arvio kaavamenettelyn kestosta.
- Kunnassa sijaitsevan kiinteistön omistajalle tulisi antaa mahdollisuus tehdä hankettaan koskeva aloite ja valmistella asemakaava kunnan päättäväksi.
- Turhien valitusten määrää tulee vähentää.

- ELY-keskusten valvontatehtävän tulee jatkossakin keskittyä vain valtakunnallisesti ja maakunnallisesti merkittäviin asioihin.

Digitalisaatio kaupan alan uudistajana ja globaali kaupp

Verkkokauppa on yksi tärkein kaupanalan digitalisaation muoto. EU:n DESI-indeksin mukaan suomalaisista pk-yrityksistä 20 % harjoittaa verkkokauppaa (EU:n ka. 17 %) ja 6 % myy verkossa ulkomaille (EU:n ka. 8 %). Omien verkkokaupparatkaisujen lisäksi isoilla kansainvälisillä markkinapaikoilla (Amazon, Alibaba jne.) operoiminen kasvaa vauhdilla, joskin suomalaiset yritykset ovat siirtyneet niille varovaisesti.

Koronakriisi vauhditti verkkokauppaan ja sitä kautta myös digitaaliseen markkinointiin siirtymistä. Tästä syystä olisi tärkeää tarjota kaupanalan pk-yrityksille tukea ja ohjausta verkkokaupan ja digitaalisen markkinoinnin käyttöönottoon. Business Finlandilla on ollut oma eCommerce-ohjelma, ja sellaista olisi syytä jatkaa.

Lisäksi olisi tarpeen luoda toimintamalleja ja tukimuotoja, jotka paremmin palvelisivat tavallista kauppiasta. Verkkokaupassa tarvitaan osaavaa työvoimaa, jotta vanhoja verkkokauppoja voitaisiin kehittää edelleen sekä synnyttää uusia toimijoita ja innovaatioita. Verkkokaupan vähittäismyynti voi synnyttää merkittävän määrän arvonlisää ja työpaikkoja Suomessa sekä lisätä suomalaista vientiä.

Tämän teeman alla käsitellään globaaleja markkinapaikkoja ja alustoja. Vaikka Suomessa hyödynnetään esimerkiksi muita Pohjoismaita harvemmin alustoja, tulee niiden käyttö kymmenen vuoden säteellä arviomme mukaan merkittävästi lisääntymään. Samalla lisääntyvät verkkoalustoilla toimimisen haasteet, kuten esimerkiksi alustojen ja alustoilla toimivien kauppojen välisten sopimussuhteiden häiriöt. Usein alustat ovat neuvotteluvuomaltaan siellä toimiviin pienempiin yrityksiin nähden merkittävästi voimakkaammassa asemassa, minkä vuoksi EU-tasolla näitä sopimussuhteita säädellään mm. alusta-asetuksella.

Arviomme mukaan alusta-asetusta tullaan 10 vuoden säteellä kehittämään siten, että alustalla toimivat yritykset saavat nykyistä parempaa suojaa sopimussuhteissa. Tätä skenaariota voidaan pitää perusteltuna, sillä EU:n komissio on tehnyt selvityksiä asetuksen toimivuudesta. Arviotamme tukee myös se, että komissio tulee piakkoin esittämään aloitteen, jolla tietyille alustalla toimiville henkilöille/yrityksille annetaan työsopimusoikeuteen tavallisesti liitetty kollektiivinen neuvotteluasema. Yrittäjäjärjestö pitää yrittäjän ja työntekijän rajaa selvänä ja komission ehdotus tulee vain mutkistamaan asiaa entisestään. Tämän vuoksi näemme tarpeellisena, että pienyrittäjiä

suojataan nimenomaan kehittämällä yritysten välisiin sopimussuhteisiin luotuja säännöksiä.

Yksi tämän teeman johtopäätöksistä on, että kauppa siirtyy reaaliaikatalouteen. Kehittämisehdotuksessa numero 18 todetaan, että reaalityökalujen tulee siirtyä markkinaehtoisin ratkaisuin. Markkinaehtoisuuden tuleekin olla ensisijainen tapa reaalityökalujen palveluiden (esim. verkkolaskut ja e-kuitit) synnyttämiseen. Sen sijaan, jos yrityksiä aletaan velvoittamaan tiettyihin reaalityökalujen toimiin, ja jos markkinoilla ei ole saatavilla pienyrityksille kohtuullisia palveluita, on harkittava julkista palvelutuotantoa.

Kestävä kauppa, ilmastonmuutos ja yritysvastuu

Yrittäjäjärjestö pitää tärkeänä, että pienemmillekin yrityksille jaetaan tietoa ilmastonmuutoksesta sekä siitä, miten jokapäiväisessä yritystoiminnassaan voi edesauttaa muutosvauhdin hidastumista. Ilmastonmuutos tulee vaikuttamaan myös talouden kehitykseen, minkä vuoksi on kaikkien yritysten etu, että ilmastonmuutosta hillitään ja pahimmilta skenaarioilta vältytään. Suomen Yrittäjät on julkaissut oppaan, jossa annetaan 80 vinkkiä taistelussa ilmastonmuutosta vastaan. Vinkit on jaettu aihealueittain: energian käyttö, kierrätys, liikkuminen, hankinnat, toimisto, vesi ja ruoka, henkilöstö, asenteet ja päästökompensointi. Opasta voi hyödyntää selonteossa soveltuvin osin. (<https://www.yrittajat.fi/oppaat/yrittajan-ilmasto-opas/>)

Venäjän hyökkäyssota Ukrainaan ja siihen liittyvät pakotteet ja kansalliset ratkaisut siirtyä nopealla aikataululla käyttämään nykyistä enemmän mm. uusiutuvaa energiaa, tulevat omalta osaltaan vaikuttamaan myös kaupan toimialaan. Tämä kehitys olisi perusteltua tunnistaa myös selonteossa.

Euroopan komissio on julkaissut yritysvastuuta koskevan lainsäädäntöaloitteen. Tämä on perusteltua päivittää selontekoon. Vaikka vastuullisuus ja sen huomioiminen liiketoiminnassa on viety Suomessa jo korkealle tasolle, aloitteeseen liittyy erityisesti pienempiin yrityksiin kohdistuvia riskejä, jotka voivat huonosti toteutettuna muuttaa markkinoiden rakennetta. Kielteiset vaikutukset voivat osua erityisesti suomalaiseen kauppaan. ([EU:sta ensimmäinen yritysvastuuesitys, vaikuttaa myös pk-yrityksiin - Yrittajat.fi](#))

Markkinoiden toimivuus ja kilpailullisuus sekä markkinoiden välinen sääntely

Erittäin tärkeä teema on kaupan **toimialan yrittäjyyden edistäminen**, jota käsitellään tämän teeman alla. Yrittäjyyden edistämiskeinoja ovat esimerkiksi omistajanvaihdokset, työelämän joustomahdollisuudet, järkevä sääntely, rahoituksen saatavuus, verotus ja kansainvälistyminen. Lisäksi yrittäjyyttä edistetään takaamalla yrittäjälle riittävän tasoinen sosiaaliturva,

turvaamalla konkurssiin ajautuneen yrittäjän mahdollisuus uuteen alkuun, takaamalla yrittäjille riittävät yritys- ja neuvontapalvelut sekä edistämällä pk-sektorin mahdollisuuksia osallistua tarjouskilpailuihin.

Selonteon jatkotyössä on tärkeää huomata, että kaupan alalla toimii monenlaisia yrityksiä: vähittäis- ja tukkukauppoja, erikoiskauppoja, liikenneasemia, hankinta-, logistiikka- ja maahantuontiyrityksiä sekä teknisen kaupan ja palvelujen yrityksiä. Kaupan ala tarjoaa monipuolisesti mahdollisuuksia yrittäjyyteen. Yrittäjyyteen tulee kannustaa useilla eri osa-alueilla ja varmistaa yritysten tasapuoliset kilpailuedellytykset.

Pidämme tärkeänä, että lopulliseen selontekoon nostetaan termi ”yrittäjyyden edistäminen” jo heti otsikkoon samalla tavalla kuin on tehty luonnoksen sivuilla 4 ja 7. Esityksemme on perusteltu, koska pääotsikon alla käsitellään laajasti yrittäjyyden edistämistä. Toissijaisesti yrittäjyyttä koskeva osio on perusteltua siirtää kokonaan oman pääotsakkeen alle.

Suomalaisen kaupan **kilpailukyky tulee turvata suhteessa kolmansiin maihin, EU:n sisällä sekä kotimaassa**. Kolmansien maiden kauppa-alueiden velvoitteet tulee asettaa samalle tasolle suomalaisen kaupan velvoitteiden kanssa. Suomalaisen kaupan kilpailukykyä ei pidä heikentää EU:n sisämarkkinoilla asettamalla EU-sääntelyä tiukempia velvoitteita kaupan toimijoille. Esimerkiksi yritys vastuuta koskeva sääntely tulee olla yhdenmukaista kaikille toimijoille vähintään EU:n sisällä. Myös kotimaisesta kilpailukykyä tulee huolehtia siten, että kaiken kokoisilla toimijoilla on tasapuoliset mahdollisuudet toimia markkinoilla. Esimerkiksi kuluttajansuojalainsäädännön, muun sopimussääntelyn sekä kilpailulainsäädännön tulee olla markkinoiden toimivuutta edistäviä ja tukea tasapuolisia asiakas- ja liikesuhteita kaupan toimialan sisällä.

Teeman alla käsitellään myös kaavoitusta. Aihe on tärkeä, ja alueidenkäytön kokonaisuutta tullaankin mahdollisesti uudistamaan ensi hallituskautena. Pidämme tärkeänä, että selontekoon nostetaan tavoitteeksi myös lupaprosessien keston lyhentäminen. Pidämme perusteltuna, että lupa- ja kaavavalituksia koskevaa sääntelyä arvioidaan siten, että valitusprosesseja saadaan nopeutettua ja turhien valitusten määrää vähennettyä.

Pienemmän kaupan kotimaiseen toiminta- ja kilpailukykyyn liittyy myös se, voidaanko kauppakeskuksissa ja -keskitymissä toimia kannattavasti. Ongelmana joissain kauppakeskuksissa on ollut se, että pieniä kauppoja veloitetaan olemaan avoinna myös silloin, kun se ei olisi kauppiaille kannattavaa. Laki edellyttää, että pienyrittäjällä on oikeus pitää liikkeensä kauppakeskuksessa suljettuna yhtenä päivänä viikossa (laki sopimattomasta menettelystä elinkeinotoiminnassa, 5 §). Lain toteutumista on selvitetty

tietojemme mukaan työ- ja elinkeinoministeriössä vuosina 2021 ja 2022.
Aiheesta on perusteltua mainita selonteossa.

Kunnioitavasti

Suomen Yrittäjät

Janne Makkula
johtaja

Tiina Toivonen
lainsäädäntöasioiden päällikkö